

УДК 351.77:001.53

Аналіз наукових концепцій у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей в Україні

Т.Ю. КОВАЛЕНКО

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Дніпропетровськ, Україна, E-mail: sanatdet1@rambler.ru

Авторське резюме

У статті представлено аналіз наукових концепцій щодо вдосконалення механізмів державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей в Україні. В результаті цього аналізу було встановлено, що до цього часу в галузі науки «Державне управління» комплексного дослідження проблематики державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей здійснено не було, адже раніше ця проблематика переважно розглядалась стосовно санаторно-курортного забезпечення дорослого населення. А проблеми соціального захисту та санаторно-курортного забезпечення дітей носили епізодичний характер та розглядали проблему не комплексно, а фрагментарно, без застосування системного підходу та адаптації зарубіжних управлінських практик у цій сфері. У ході дослідження автором виокремлено низку підходів у реалізації державної політики соціального захисту дітей за напрямом «Санаторно-курортне забезпечення», а саме: охороноздоровчий, правовий, економічний, соціально-захисний, рекреаційний, адаптивний, кластерний тощо. Обґрунтовано необхідність актуалізації та застосування інтеграційного підходу в реалізації державної політики щодо забезпечення прав дітей на санаторно-курортне забезпечення в сучасних соціально-економічних умовах.

Ключові слова: соціальний захист населення, санаторно-курортне забезпечення, діти, механізми державного управління, наукові концепції.

Problems' analysis of scientific conceptions in the field of medical-resort provision for children in Ukraine

T.Y. KOVALENKO

Dnipropetrovsk regional institute of public administration of National
academy for public administration under the President of Ukraine,
Dnipropetrovsk, Ukraine, E-mail: sanatdet1@rambler.ru

Abstract

An analysis of scientific conceptions on public administration mechanism's enhancement in the field of medical-resort provision for children in Ukraine is presented in the article. The results of this research determined that there was no complex research of public administration in the field of medical-resort provision for children until now; earlier these issues were studied mainly concerning medical-resort provision for adults. Issues of social protection for children were considered episodically, problem was studied not in complex but fragmentary, without application of system approach and adaptation of foreign administrative practices in this field. During research author has separated list of approaches for public policy realization in children's social protection by course «Medical-Resort Provision», in particular: healthcare, legal, economic, social protective, recreation, adaptive, cluster etc. Emergency in application of integrative approach for public policy realization on medical-resort provision for children under contemporary social-economic conditions is grounded.

Key words: social protection for population, medical-resort provision, children, mechanisms of public administration, scientific conceptions.

© Т.Ю. Коваленко, 2014

Постановка проблеми. Санаторно-курортна галузь традиційно у всьому світі розглядається як складова частина сфери туризму, і є однією з найбільш високоприбуткових галузей сучасної світової економіки. Адже на сферу туризму сьогодні припадає до 11% світового валового національного продукту, 7% світових інвестицій, кожне 16-е робоче місце, 11% світових споживчих витрат, 5% усіх податкових надходжень [3]. Але, аналізуючи теоретичний базис поняття «санаторно-курортне забезпечення», необхідно відзначити, що науковці розглядають його під різним кутом зору. Власне це викликає велику зацікавленість з наукової точки зору та спонукає до здійснення цільового наукового пошуку.

Аналіз досліджень і публікацій показав, що думки вітчизняних та зарубіжних дослідників у цьому питанні не можна назвати однозначними. Так, представники одного наукового підходу вважають, що санаторій – це логічне завершення (продовження) лікування в оточенні різноманітних приемних складових (природа, клімат, правильний режим, відпочинок, дієтичне харчування, екскурсії тощо). Російські дослідники А.М. Разумов, І.П. Бобровницька, Е.Р. Яшина, І.Б. Петрунь вважають, що орієнтація менеджменту санаторно-курортних закладів виключно на контингент хворих людей як на основну цільову аудиторію відсікає від відпочинку на вітчизняних курортах багато потенційних зарубіжних клієнтів, які за класифікацією ВОЗ є «практично здоровими людьми». Більше того, цей підхід, насамперед, піддає сегрегації таку багаточисельну вікову групу, як діти та молодь.

Метою дослідження є аналіз змісту наукових концепцій у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей в Україні.

Виклад основного матеріалу. В Україні на даний час функціонують близько 3 тис. санаторно-курортних установ, в яких щорічно відпочивають та лікуються близько 1 млн. чол., з них близько 300 тис. дітей. Проте санаторно-курортні установи не задовольняють

повною мірою потреби потенційних споживачів цих послуг, що свідчить про необхідність змін і визначення перспектив розвитку санаторно-курортної сфери з урахуванням науково обґрунтованих підходів в управлінні.

Найбільш дослідженим напрямом, що пов'язаний із вивченням санаторно-курортної сфери як складової системи охорони здоров'я, у науковому плані слід назвати традиційне переважання розгляду цієї тематики у галузі медичних наук. Адже це пов'язано із всебічним дослідженням впливу природних факторів під кутом зору їх профілактичного, лікувального, реабілітаційного та оздоровчого впливу на організм дитини. Також багато уваги науковці приділяють вивченню особливостей становлення та розвитку економічного базису закладів санаторно-курортного призначення, у тому числі й дитячих санаторно-курортних закладів. Тобто, зазначена проблема є досить дослідженою в галузі економічних наук. Так, аналізуючи економічні аспекти діяльності санаторно-курортних установ, дослідниця О.М. Чабанюк доводить, що ці установи відіграють важливу роль у розвитку системи охорони здоров'я України, оскільки є синтезом відпочинку та лікування, а з розвитком санаторно-курортного бізнесу зростає кількість робочих місць у таких закладах [9]. Це вирішує соціальні аспекти зайнятості в регіонах, поліпшуються умови для туризму і відпочинку в закладах рекреації, а значить відкривається можливість для вирішення проблем поліпшення здоров'я населення, і перш за все, здоров'я дітей.

Наступним напрямом, який також слід вважати одним із найбільш розроблених у науковому плані, є напрям нормативно-правової регламентації діяльності у сфері санаторно-курортного забезпечення. Його розробці присвячені наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників. Так, дослідник В.М. Пашков відносить сферу санаторно-курортного забезпечення не до сфери охорони здоров'я, а, скоріш за все, до сервісної діяльності у сфері соціальної політики, метою якої є надання послуг

з посиленням публічним інтересом на користь третіх осіб (пацієнтів). Більше того, автор обґрунтовує, що правовою основою реалізації санаторно-курортних послуг можуть виступати державне завдання, державне замовлення або господарсько-правовий договір [6]. Однак, теза дослідника про те, що ці послуги можуть надаватися з метою отримання споживчої користі пацієнтом, не завжди спрямовані на збереження здоров'я, є надзвичайно дискусійною, адже навіть повноцінний відпочинок у кінцевому результаті зміцнює фізичне та психічне здоров'я людини, а тим більше дитини. Інша річ, що за висновком В.М. Пашкова, сфера санаторно-курортного забезпечення повинна розглядатися у сучасному суспільстві як окремий публічний інститут, на відміну від доволі закритого соціального інституту яким сьогодні є національна система охорони здоров'я.

За пропозицією дослідниці О.І. Балабанової управлінська діяльність у сфері санаторно-курортного забезпечення повинна будуватися сьогодні на основі так званого адаптивного підходу [1]. Адже господарсько-управлінський механізм санаторно-курортних підприємств є слабо пристосованим до ринкових умов внаслідок своєї негнучкості, обумовленої, насамперед, змінами у структурі ринку споживачів санаторно-курортних послуг. Зміст управління на основі адаптивного походу набуває характеру діяльності з формування нової дійсності на основі адекватного уявлення про поточну дійсність на кожному з трьох рівнів організації - операційному (індивідуальному), тактичному (груповому), стратегічному (інституціональному), інтегрованих в єдину організаційну структуру.

Схожу позицію висловлює й російський дослідник А.Л. Юров, говорячи про необхідність створення нової адаптивної системи державного управління у сфері дитячого оздоровлення [11]. Дослідник певен, що при правильній організації державної політики, приватних структур та інвесторів у цієї сфери є всі передумови для її конкурентоспроможного подальшого зростання та розвитку. Тим більше, що історичний досвід розвитку саме системи дитячого оздоров-

лення за часів дореволюційної Росії та існування в Радянському Союзі є унікальним та гідним ґрунтовного вивчення й удосконалення. На його думку, цей шлях в умовах ринкового господарювання може сприяти успішному соціально-економічному розвитку країни.

Значний внесок у наукове осмислення загальних проблем державного регулювання соціальної політики внесли багато вітчизняних та зарубіжних учених. Наукові праці вітчизняних дослідників Н. Борецької, Л. Костровець, М. Кравченко, В. Лобаса, З.Надюка, О. Петров, Я. Радиша, В. Скуратівського, В. Троцинського, О. Худоби, О. Черниш, П. Шевчука орієнтовані на встановлення форм, методів, і меж державного регулювання у сфері соціального захисту населення. Роботи дослідників М. Амирханова, Ю. Арінцева, М. Волошина, Г. Карпової, В. Криворучко, М. Морозова, Р. Попова, В. Сеніна, О. Сисоевої, В. Хрякова, Г. Яковлева та ін. переважно розкривають механізми державного регулювання діяльності санаторно-оздоровчих підприємств, аналіз нормативно-правового забезпечення та особливості організаційно-управлінського впливу держави на розвиток оздоровчого туризму, у тому числі й дитячого туризму. Так, дослідниця Н.В. Яцук розглядає санаторно-курортну діяльність як складову рекреаційної підсистеми в межах існування соціального простору [12]. Дослідниця О.О. Бутник децю розширює межі попереднього наукового погляду. Вона розглядає в комплексі санаторно-курортну і туристичну діяльність, концептуально визначаючи функції державної інвестиційної політики на регіональному рівні крізь призму санаторно-курортної сфери та сфери туризму [2]. Так, на регіональному рівні на санаторно-курортну сферу покладаються важливі завдання щодо розвитку інвестиційної привабливості регіону.

Проблемам удосконалення державного регулювання рекреаційної сфери на рівні регіонів присвячено багато наукових праць вітчизняного дослідника П.І. Гамана. Але, на відміну від поглядів попередніх дослідників, він вважає, що система санаторно-курортного за-

безпечення все ж таки повинна бути складовою національної системи охорони здоров'я [4]. Науковий погляд щодо включення системи санаторно-курортного забезпечення до охороноздоровчої сфери обстоює й вітчизняна дослідниця О.В. Савкіна. Вона зокрема вказує, що в Україні державна система охорони здоров'я являє собою сукупність установ, закладів і підприємств, що здійснюють виробництво, розподіл, збереження та організацію споживання медичних послуг і товарів медичного призначення, в тому числі підтримання санітарно-епідеміологічної безпеки, надання суміжних лікувально-оздоровчих послуг, зокрема, у галузі санаторно-курортного оздоровлення, фізкультури тощо, забезпечуючи тим самим задоволення відповідних потреб населення, збереження та відновлення суспільного здоров'я [7].

До акцентування профілактичного напрямку у діяльності національної системи охорони здоров'я звертається у своїх наукових публікаціях і дослідниця О.В. Худоба. На її думку, реформуючи національну систему охорони здоров'я, першочергова увага представників уряду, організаторів охорони здоров'я, громадських і наукових діячів повинна бути приділена вивченню та адаптації досвіду провідних зарубіжних країн з метою поширення досвіду профілактичної роботи та зміцнення здоров'я громадян [8]. Схожої позиції дотримується і вітчизняна дослідниця О.І. Черниш, досліджуючи в рамках системи соціального захисту населення таку категорію як «соціально значимі послуги». До цієї групи дослідниця відносить і послуги у сфері охорони здоров'я [10]. Вона, зокрема зазначає, що стан надання таких соціально значимих послуг населенню, як медична послуга, сьогодні в Україні характеризується наявністю значних проблем, що вимагають прийняття принципових рішень про подальші дії держави. Характеризуючи особливості соціального захисту населення, вона акцентує на тому, що за роки незалежності відбулося значне скорочення санаторно-курортних та оздоровчих послуг населенню. При цьому, в стратегічному розвитку національної системи охорони здоров'я саме

санаторно-курортні заклади, на думку дослідниці, повинні виступати безпосередніми суб'єктами ринку суспільного здоров'я в Україні.

За визначенням дослідниці М.В. Кравченко державна політика соціального захисту громадян в сучасних умовах розвитку української держави, яка упевнено впроваджує євроінтеграційний курс у всіх сферах життєдіяльності, сьогодні повинна набувати найбільшої актуальності. Це означає, що державна політика соціального захисту повинна здійснюватися на основі інтегрованого підходу, тобто реалізуватися суб'єктами управління (державою та громадськістю – авт.) на основі диференційованого підходу до різних соціально-демографічних груп і категорій громадян [5]. Так званий інтегрований підхід в системі публічного управління є запорукою успішної модернізації державної політики у сфері соціального захисту населення. У цьому зв'язку слід зауважити, що проблематика формування інтегрованого підходу у системі публічного управління є відносно новим науковим напрямом в галузі науки «Державне управління». Його науковій розробці присвячені публікації вітчизняних дослідників, зокрема, таких як В.В. Баштанник, В.П. Слагін, Л.А. Мазуренко, О.С. Петренко, Б.М. Шевчук та інші.

Достатньо новим напрямом у реалізації державної політики соціального захисту населення є запровадження кластеризації послуг. Серед провідних вітчизняних фахівців та практиків, які обстоюють кластерний підхід управління в соціальних системах слід, у першу чергу, назвати О.Ю. Бобровську, С.М. Вовк, Н.В. Волкову, В.В. Дорофійенка, Л.В. Карамішева, В.В. Мамонову, В.М. Лобаса, О.І. Черниш, М.М. Шутова та інших. Отже, проведений аналіз наукової літератури за темою дослідження переконливо показує, що державне управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей – це малодосліджена в науковому плані проблема і водночас складна система управлінських, організаційних, нормативно-правових, фінансово-економічних, соціокультурних, соціально-психологічних та інших

факторів, що створюють сприятливі умови для діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування по забезпеченню реалізації соціальних прав дітей у сфері санаторно-курортного забезпечення на основі застосування суб'єктами управління механізму соціального включення дітей до цього виду програм життєзабезпечення.

Висновки. Отже, результатом проведеного дослідження слід вважати висновок про те, що тема санаторно-курортного забезпечення дітей в Україні є найбільш розробленою у галузі медичних наук, а також економічних, юридичних наук, у галузі туризму та рекреації. Більше того, проведений аналіз показав, що до цього часу в галузі науки «Державне управління» комплексного дослідження проблеми державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей здійснено не було, адже раніше ця проблематика переважно розглядалась стосовно санаторно-курортного забезпечення дорослого

населення. А проблематика санаторно-курортного забезпечення дітей мала епізодичний характер та розглядалась дещо фрагментарно, без застосування системного підходу та адаптації зарубіжних управлінських практик у цій сфері. Це дозволило автору виокремити низку підходів у реалізації державної політики соціального захисту дітей за напрямом «Санаторно-курортне забезпечення», а саме: охороноздоровчий, правовий, економічний, соціально-захисний, рекреаційний, адаптивний, кластерний тощо. Але в умовах нестабільної соціально-економічної ситуації найбільш актуальним управлінським підходом при реалізації програм соціального захисту населення, у т.ч. й дітей, слід вважати інтегрований підхід.

Все вищезазначене об'єктивно підтверджує необхідність удосконалення механізмів державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей та спонукає до більш глибокого наукового розгляду цієї проблеми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Балабанова О. І. Вдосконалення управління санаторно-курортними підприємствами на основі адаптивного підходу / О. І. Балабанова : Місто, регіон, держава: економіко-правові проблеми господарювання / зб.наук.пр. НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк : Ноулідж, 2009. – Т. 1 – С. 38 – 43.
2. Бутник О.О. Проблеми формування та підвищення інвестиційної привабливості регіонів / О. О. Бутник // Інвестиції : практика та досвід. – 2011. - № 2. – С. 120 - 122.
3. Вегитнев А.М. Маркетинг некомерческих санаториев / А.М. Вегитнев, Е.В. Цирюта // Маркетинг в России и за рубежом. – 2006. – № 2 (52). – С.108 –115.
4. Гаман П.І. Управління якістю медичної допомоги – стратегія оптимізації системи санаторно-курортного забезпечення населення України / П.І. Гаман // Економіка та держава. – 2007. – № 12. – С. 41 – 43.
5. Кравченко М.В. Модернізація системи соціального захисту населення як інтегральна умова посилення потенціалу соціальної політики / М.В. Кравченко // Реформування соціальної політики в Україні: проблеми та перспективи : монографія / [авт. кол. В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, П. К. Ситник та ін.]; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського. – К. ; Львів : НАДУ, 2012. – 368 с.
6. Пашков В.М. Проблеми правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я (господарсько-правовий контекст) : монографія / В. М. Пашков. – Київ : МОРІОН, 2009. – 448 с.
7. Савкина О.В. Роль маркетинга в деятельности учреждений здравоохранения /Н.С. Блинова, О.В. Савкина // Менеджер. – 2006. – № 1 (35). – С. 126 – 131.
8. Худоба О.В. Нормативно-правовий аналіз державної політики щодо збереження здоров'я нації / О.В. Худоба // Демократичне врядування, 2009. – Вип. 4. – Режим доступу: <http://www.lvivacademy.com/visnik4/fail/+Hudoba.pdf>
9. Чабанюк О.М. Проблеми внутрішнього контролю витрат на формування собівартості путівок у санаторно-курортних організаціях / О.М. Чабанюк // Наукові записки. Наук. зб. УАД – 2007. – № 2 (12). – С. 32 – 37.
10. Черниш О.І. Ринок послуг: механізми державного регулювання в трансформаційній економіці : монографія / під загальною редакцією д.е.н., проф. Дорофієнка В.В. – Донецьк : ТОВ «РВК» ПРОМО», 2005. – 418 с.
11. Юров А.А. Организация государственных услуг в системе детского оздоровления: соци-

ально-экономические проблемы // Управление экономическими системами: электронный научный журнал, 2011. – № II (35) – № гос. рег. статьи 0421100034/. – Режим доступа к журн.: <http://www.uecs.ru/uecs-35-352011/item/792-2011-11-17-06-38-05>
12. Яцук Н.В. Поняття державного регулювання сферою рекреації / Н.В. Яцук // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2009. – № 3. – С. 253 – 267.

REFERENCES:

1. *Balabanova O. I.* Vdoskonalennya upravlinnya sanatorno-kurortnyh pidpryyemstvamy na osnovi adaptivnoho pidkhodu (Improvement of sanatorium and resort companies based adaptive approach). *Misto, rehion, derzhava: ekonomiko-pravovi problemy hospodaryuvannya*, 2009. Vip. 1. P. 38 – 43.
2. *Butnyk O.O.* Problemy formuvannya ta pidvyshchennya investytsiynoyi pryvablyvosti rehioniv (Problems of formation and increase the investment attractiveness of regions). *Investytsiyni : praktyka ta dosvid*, 2011. Vip. 2. P. 120 - 122.
3. *Vetytnev A.M.* Marketynh nekommercheskykh sanatoryev (Marketing of non-profit health centers). *Marketynh v Rossyy u za rubezhom*, 2006. Vip. 2 (52). P.108 –115.
4. *Haman P.I.* Upravlinnya yakistyu medychnoyi dopomohy – stratehiya optymizatsiynoyi systemy sanatorno-kurortnoho zabezpechennya naselennya Ukrainy (Healthcare quality management - strategy optimization of the sanatorium providing the population with Ukraine). *Ekonomika ta derzhava*, 2007. Vip. 12. P. 41 – 43.
5. *Kravchenko M. V.* Modernizatsiya systemy sotsial'noho zakhystu naselennya yak intehral'na umova posyleniya potentsialu sotsial'noyi polityky (Modernization of social protection as an integral condition for strengthening the capacity of social policy). K. L.: *NADU*, 2012. 368 p.
6. *Pashkov V.M.* Problemy pravovoho rehulyuvannya vidnosyn u sferi okhorony zdorov'ya (hospodars'ko-pravovyy kontekst) (Problems of legal regulation of relations in the health sector (economic and legal context). K.: *MORION*, 2009. 448 p.
7. *Savkyna O.V.* Rol' marketynha v deyatel'nosti uchrezhdeniy zdravookhranennya (The role of marketing in the activities of health institutions) *Menedzher*. 2006. Vip. 1 (35). P. 126 – 131.
8. *Hudoba O.V.* Normatyvno-pravovyy analiz derzhavnoyi polityky shchodo zberezheniya zdorov'ya natsiyi (Regulatory and legal analysis of state policy to preserve the health of the nation). *Demokratychno vryaduvannya*, 2009. Vip. 4. Mode of access: www.lvivatsademy.tsom/visnik4/fail/+Hudoba.pdf
9. *Chabanyuk O.M.* Problemy vnutrishn'oho kontrolyu vytrat na formuvannya sobivartosti putivok u sanatorno-kurortnykh orhanizatsiyakh (Problems of internal control in risk cost of permits in sanatorium-and-spa institutions). *Naukovi zapysky. Nauk. zb. UAD*, 2007. Vip. 2 (12). P. 32 – 37.
10. *Chernysh O.I.* Rynok posluh: mekhanizmy derzhavnoho rehulyuvannya v transformatsiyniy ekonomitsi (Market services: mechanisms of regulation in economy). D.: *RVK PROMO*, 2005. 418 p.
11. *Yurov A.A.* Orhanyzatsyya hosudarstvennykh usluh v systeme det'skoho ozdorovlennya: sotsyal'no-ekonomycheskiye problemy (Organization of public services in the child rehabilitation: socio-economic problems). *Upravlenye ekonomycheskoyu systemamy: elektronniy nauchnyy zhurnal*, 2011. Vip. II (35). Mode of access: <http://www.uecs.ru/uecs-35-352011/item/792-2011-11-17-06-38-05>
12. *Yatsuk N.V.* Ponyattya derzhavnoho rehulyuvannya sferoyu rekreatsiyi (The concept of state regulation of recreation). *Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnya*, 2009. Vip. 3. P. 253 – 267.

Коваленко Тетяна Юріївна – здобувач

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України

Адреса: 49044, м. Дніпропетровськ, вул. Гоголя, 29

E-mail: sanatdet1@rambler.ru

Kovalenko Tetiana Yuriiivna – applicant

Dnipropetrovsk regional institute of public administration of National academy for public administration under the President of Ukraine

Address: 29, Gogol Str., Dnipropetrovsk, 49044

E-mail: sanatdet1@rambler.ru